

แนวคิดด้านการสอนภาษาไทยของ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

สังวาลย์ คงจันทร์*

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความที่นำเสนอแนวคิดด้านการสอนภาษาไทยของหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณที่ได้นำเสนอไว้ในบทความและรายงานการสัมมนาที่ท่านได้ไปร่วมแสดงความคิดเห็น เนื้อหาในบทความมุ่งเน้นเฉพาะด้านการสอนภาษาไทยโดยมุ่งเน้นที่แนวคิดเกี่ยวกับผู้สอน การจัดการสอน และวิธีการสอน รวมทั้งสื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอน เพื่อให้เห็นแนวคิดและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการสอนภาษาไทย

---

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Thai Language Teaching Concepts of M.L. Boonlua Debyasuvorn

Sangwan Khongchan

Abstract

This article is about the idea of teaching Thai suggested by M.L. Boonlua Debyasuvorn which came out from her articles and seminar proceedings she contributed her idea. The contents of this article focus on language teaching in consideration of the following issues: - the teachers, teaching method and teaching materials and equipment. The aim of this article is to review the ideas and suggestions that benefit the Thai language teaching.

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถหลายด้าน ท่านเป็นนักเขียนที่สร้างผลงานทั้งนวนิยาย เรื่องสั้น และผลงานแปล นอกจากการเป็นนักเขียนแล้วผลงานที่โดดเด่นของท่านคือ การเป็นนักการศึกษาที่มีคุณูปการต่อวงการศึกษารวมทั้งในด้านการพัฒนาการศึกษา การจัดทำหลักสูตร การเรียนการสอน และการส่งเสริมการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย นอกจากนี้ท่านยังเขียนบทความเสนอแนะแนวคิดทางการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของไทยอย่างมาก

การสอนภาษาไทยก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ท่านให้ความสนใจ จะเห็นได้จากบทความหลายบทความที่หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณได้นำเสนอไว้ นั้น ได้แสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมาในเรื่องเกี่ยวกับการสอนภาษาไทยในฐานะที่เป็นภาษาแม่ เนื่องจากท่านเล็งเห็นความสำคัญของภาษาไทย ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า “ภาษาสำคัญในการสื่อสารยิ่งกว่าอะไรทั้งสิ้น” (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๙๖) และ “ชาติต้องมีภาษาของตนเอง จะใช้ภาษาของคนอื่นในการติดต่อราชการ และในกิจการใหญ่ ๆ ของชาติได้อย่างไรได้ การขาดภาษาเป็นการขาด

เอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างยิ่ง” (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๒) จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นความสำคัญของภาษาทั้งที่ใช้เป็นเครื่องมือติดต่อสื่อสารและยังเป็นสิ่งที่แสดงเอกลักษณ์ของชาติอีกด้วย

ดังนั้นในเรื่องการสอนภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาของชาติ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณจึงให้ความสำคัญ ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทความ “ภาษาไทย – วิชาที่ถูกลืม” ว่า

การสอนภาษาไทยเป็นเรื่องซับซ้อน ขึ้นกับลักษณะและสภาพของสังคมกับพัฒนาการเชิงสังคมของผู้สอนกับผู้เรียน ภาษาเป็นวิชาที่ครูสอนด้วยวิธี “บอก” ไม่ได้เลย การสอนมีแต่จะแนะนำให้เรียนเท่านั้น ที่จริงทุกวิชาก็เป็นเช่นนี้ แต่สำหรับภาษานั้น วิธีการสอนที่ไม่เป็นไปตามธรรมชาติจะแสดงผลเสียให้ปรากฏง่ายกว่าวิชาอื่น เพราะการใช้ภาษามีความสำคัญยิ่งแก่ชีวิต เมื่อการใช้ขาดประสิทธิภาพ การดำเนินชีวิตย่อมขาดประสิทธิภาพไปด้วยเกือบทุกด้าน

(บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๙๐-๙๑)

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่าหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาไทยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต และการสอนภาษาไทยก็เป็นเรื่องซับซ้อนที่ต้องอาศัยปัจจัยหลายด้านทั้งสภาพสังคม ผู้สอน ผู้เรียน รวมถึงวิธีการสอน

นอกจากนั้นยังมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนภาษาไทยที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งคือ ความเชื่อที่ว่า ภาษาไทยเป็นวิชาที่ครูทุกคนย่อมสอนได้ แต่หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณมีความคิดเห็นในประเด็นนี้ว่า “ข้อนี้เป็นความจริงและไม่เป็นความจริง ความจริงครูที่พูดอ่านเขียนภาษาไทยได้ ควรสอนภาษาไทยได้ทุกคน โดยได้รับการฝึกอบรมที่ดีก่อน” แสดงให้เห็นว่าท่านปรารถนาให้ครูทุกคนที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาแม่สามารถสอนภาษาของตนเองได้ แต่ต้องได้รับการฝึกอบรมจากคนที่ชำนาญในการสอนมาก่อนที่จะมาสอน

ส่วนเรื่องความหมายของการสอนนั้นหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ (๒๕๒๓, น.๕) กล่าวว่า “การสอนที่ดี ก็คือ การแนะทางเรียนที่ดี คือให้ผู้เรียนรู้จักหาวิธีเรียนให้ตนเอง ที่จะทำให้เกิดความรู้ความชำนาญได้มากที่สุดโดยประหยัดเวลาแรง และทรัพย์ เพื่อให้ได้ผลดีที่สุดที่อาจทำได้” นอกจากนั้น “การสอนที่สำคัญ คือ

การให้ คิดเป็น” (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๑๐) จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการสอนในมุมมองของหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ คือ การแนะแนวทางให้ผู้เรียนรู้จักหาวิธีเรียน และรู้จักคิดเป็นมีใช้การบอกหลักวิชาให้บอกความรู้ให้ หรือบอกให้อ่านหนังสือเล่มนั้นเล่มนี้ ดังนั้นผู้ที่มีความสำคัญในการทำให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จตามความหมายของการสอนที่ได้กล่าวมาก็คือ ผู้สอน นั่นเอง

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าการสอนภาษาไทยให้ประสบความสำเร็จนั้นจะต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อมและองค์ประกอบของการสอนหลายประการ ซึ่งในประเด็นดังกล่าว หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณได้เสนอแนวคิดไว้ในหนังสือและบทความต่าง ๆ ดังจะได้ประมวลแนวคิดและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ด้านการสอนภาษาไทยของท่านมานำเสนอในบทความ โดยการนำเสนอแนวคิดของท่านตามองค์ประกอบของการสอน ๓ องค์ประกอบดังต่อไปนี้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับผู้สอน

ผู้สอนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสอนภาษาไทย แนวคิดด้านผู้สอนนั้น หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณได้กล่าวถึงสิ่งที่ผู้สอนวิชาภาษาไทยจะต้องคำนึงถึงแนวคิดสำคัญดังต่อไปนี้

๑.๑ ผู้สอนต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของการสอน

จากความหมายของการสอนที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ครูผู้สอนจะต้องเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการสอนที่สำคัญก็คือ การให้ คิดเป็น ดังนั้นเมื่อครูเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการสอนแล้ว ครูผู้สอนจะได้ใช้วิธีสอนให้ถูกต้อง คือการสอนโดยการแนะ มีใช้การบอก และอีกประเด็นหนึ่งที่หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณกล่าวถึงคือ “ที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ การสอนเป็นไปเพื่อสอบไล่ ตามมาตรฐานของชั้นที่วางไว้ โดยไม่สัมพันธ์กับนักเรียน” (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๗๕) ดังนั้นครูผู้สอนจึงต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของการสอนว่าต้องไม่เป็นไปเพื่อการสอบให้ผ่านเท่านั้น แต่ต้องเป็นไปเพื่อให้เกิดการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๒ ผู้สอนต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชา

การสอนวิชาทางภาษาไทยนั้น ผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่ตนสอน ผู้สอนควรทำความเข้าใจลักษณะของภาษาไทยที่ใกล้ความเป็นจริงมากที่สุด และต้องเข้าใจธรรมชาติการใช้ภาษาในสังคมเป็นอย่างดีด้วย เช่น การใช้ภาษาตามระดับของบุคคล การใช้ภาษาเพื่อการโฆษณา ดังที่หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณได้กล่าวไว้ว่า

มีการไว้วางยเรื่องภาษาในเรื่องที่เป็นธรรมชาติของภาษา ด้วยความไม่เข้าใจธรรมชาติของภาษา เช่น ไว้วางยว่าภาษาวิบัติ ในเมื่อมีการใช้ถ้อยคำสำนวนที่แปลกหูแปลกตาในการโฆษณาลิ้นค้า แทนที่จะชี้แจงให้เป็นที่เข้าใจว่า การโฆษณาเป็นศิลปะอันหนึ่ง นักโฆษณาย่อมใช้ถ้อยคำที่เรียกร้องความสนใจ

(บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๙๓)

นอกจากนั้นผู้สอนยังต้องเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของภาษาและสามารถชี้แจงให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจได้ด้วย

ประเด็นของเนื้อหาของวิชาภาษาไทย สิ่งสำคัญที่ผู้สอนจะต้องพิจารณาอีกประการหนึ่งที่หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณได้เสนอไว้ก็คือ “ครูอาจารย์ต้องได้รับการอบรมให้เข้าใจว่า การสอนขณะไหนเป็นการสอนการใช้ภาษา ขณะไหนเป็นความรู้เรื่องภาษา ขณะไหนเป็นความรู้วิจักษณ์ในศิลปะของภาษา” (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๘๙)

จะเห็นได้ว่าเนื้อหาของภาษาไทยที่สอนนั้น ยังมีการแบ่งกลุ่มย่อยในรายวิชาต่างๆ ทั้งรายวิชาที่เป็นเนื้อหา เช่น หลักภาษา ไวยากรณ์ รายวิชาที่เป็นทักษะการใช้ภาษา และรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะของภาษา ดังนั้นผู้สอนจึงต้องมีความเข้าใจเนื้อหาวิชาที่สอนในทุกๆ ด้าน

๑.๓ ผู้สอนต้องเข้าใจผู้เรียน

การเรียนการสอนจะบรรลุเป้าหมายหรือประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงก็คือ ผู้เรียน เพราะ “การสอนจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน” (อาภรณ์ ใจเที่ยง, ๒๕๕๐, น.๔) ในประเด็นนี้หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณได้กล่าวไว้ว่า

ครูที่สอนภาษาไทย (หรือภาษาใดก็ตามที่นักเรียนใช้เป็นภาษาของตนในกิจการต่าง ๆ) จะต้องเข้าใจนักเรียนที่ตนสอนให้ต้องแท้ที่สุดที่จะทำได้ ครูต้องเข้าใจว่านักเรียนมีพัฒนาการแค่ไหนให้ใกล้เคียงไปกับความจริงที่สุดที่จะทำได้

(บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๗๕)

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการสอนจะประสบความสำเร็จได้นอกจากความรู้ที่ผู้สอนต้องมีแล้ว ความเข้าใจผู้เรียนก็เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จ และในประเด็นนี้ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณได้กล่าวถึงธรรมชาติของผู้เรียนในแต่ละระดับไว้ดังนี้

ระดับประถม

ผู้เรียนในระดับประถมจะมีอายุประมาณ ๗ ปี ซึ่งเด็กในวัยนี้จะมีการเจริญเติบโตด้วยอัตราที่แตกต่างกันมาก บางคนอายุ ๗ ปี รู้ภาษาไทยดี อ่านหนังสือได้คล่อง สะกดตัวได้อย่างแม่นยำ เขียนได้สวย บางคนอายุเท่ากันแต่ยังล้าหลังทุกด้าน นี่เห็นกันอยู่ทั่วไป พัฒนาการเชิงภาษาอาศัยภาวะแวดล้อมหลายอย่างหลายประการ ครอบครัวยุคใหม่ ตำบลที่อยู่ สถานะทางการเงินและสังคมประเพณีในตระกูลและอาชีพ วิธีการอบรมเลี้ยงดู ทั้งหมดทำให้เด็กคนหนึ่งมีพัฒนาการทางภาษาห่างไกลจากเด็กอีกคนหนึ่งที่อยู่เท่ากัน

(บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๑๔)

จะเห็นได้ว่าผู้เรียนในระดับประถมศึกษาแต่ละคน จะมีพื้นความรู้ที่แตกต่างกันไปตามปัจจัยแวดล้อมทางสังคมของแต่ละครอบครัว ซึ่งผู้สอนก็ต้องทำความเข้าใจเพื่อหาวิธีสอนให้ผู้เรียนได้เกิดการพัฒนามากที่สุด

ระดับมัธยม

สำหรับระดับมัธยม หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณได้กล่าวถึงธรรมชาติของผู้เรียนในระดับนี้ไว้ว่า

ผู้เรียนในระดับนี้กำลังเข้าสู่วัยรุ่นมีปัญหาทั้งทางกายและจิตใจ เด็กในวัยนี้ แม้ที่มาจากครอบครัวที่ร่ำรวย ก็มีปัญหาในตัวเองซึ่งเป็นสภาวะธรรมชาติ และลักษณะเด่นของวัยรุ่นคือ ไม่ชอบทำตามคำสั่งหรือคำสอน อาจทดลองขัดขืน และชอบเหตุผลมากกว่าคำแนะนำที่เรียกร้องความเชื่อถือ และในวัยนี้เป็นวัยที่พัฒนาการทางภาษากำลังเจริญอย่างรวดเร็ว เด็กวัยรุ่นชอบคิดศัพท์ของตัวเองขึ้นมาใช้และยังชอบใช้สำนวนภาษาที่

ผาดโผน ดังนั้นครูจึงต้องเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียนในวัยนี้และเลือกใช้กลวิธีที่แบบ
เนียนแบบยล เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน

(บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๑๕)

ดังนั้นครูผู้สอนในระดับมัธยมจึงต้องทำความเข้าใจผู้เรียนในระดับนี้ซึ่งจะมี
ลักษณะแตกต่างจากผู้เรียนในระดับประถม และเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม เพื่อให้
ผู้เรียนมีการพัฒนาศักยภาพด้านภาษาไทยให้ได้มากที่สุด

ระดับอุดมศึกษา

ส่วนการเรียนภาษาไทยในระดับอุดมศึกษานั้น หม่อมหลวงบุญเหลือ
เทพยสุวรรณได้กล่าวถึงผู้เรียนในระดับนี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า

ผู้เรียนระดับอุดมศึกษาจะต่อเนื่องมาจากผู้เรียนในระดับมัธยม อยู่ในวัยที่กำลังจะเติบโต
เป็นผู้ใหญ่ ยังมีประสบการณ์และมีจินตนาการน้อยซึ่งผู้เรียนในกลุ่มนี้ควรเรียนได้ด้วย
ตนเอง แทนที่จะพึ่งครูอาจารย์ ดังนั้นครูผู้สอนควรมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์
มากขึ้นโดยอาศัยการอ่าน

(บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๘๕-๘๖)

สำหรับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณเห็น
ว่าเป็นวัยที่กำลังเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ดังนั้นนอกจากจะสอนเนื้อหาแล้ว ครูผู้สอนจึงต้อง
ทำหน้าที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้ด้วยตนเองอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าผู้เรียนในแต่ละระดับก็มีลักษณะแตกต่างกันไป หากครูผู้สอน
มีความเข้าใจในตัวผู้เรียนในแต่ละระดับแล้วนำมาปรับใช้ให้ถูกต้องและเหมาะสมก็จะ
ทำให้การเรียนการสอนภาษาไทยประสบความสำเร็จ

ดังนั้นในประเด็นของผู้สอน นอกจากจะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการ
สอน ต้องเข้าใจธรรมชาติของภาษาและเนื้อหาที่จะสอนแล้ว ยังต้องเข้าใจผู้เรียนใน
แต่ละระดับ เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาเลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับกลุ่ม
ผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพ

๒. แนวคิดด้านการจัดการสอนและวิธีการสอน

ในการสอนภาษาไทย หากผู้สอนเข้าใจวัตถุประสงค์ของการสอน มีความรู้มีความชำนาญในการสอน เข้าใจผู้เรียน แต่มีการจัดการสอนที่ไม่เหมาะสมและวิธีการสอนที่ไม่เรียกร่องความสนใจจากผู้เรียน การสอนอาจจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ เพราะหัวใจสำคัญของการสอนคือการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ในประเด็นนี้ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณได้เสนอแนวคิดไว้อย่างน่าสนใจ ดังจะได้นำเสนอแยกเป็น ๒ ประเด็น ดังนี้คือ

๒.๑ แนวคิดด้านการจัดการสอน

๒.๑.๑ แนวคิดด้านการจัดการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณเน้นให้ผู้สอนจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน ดังข้อความที่หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณได้เสนอไว้ในบทความเรื่อง “ความหวังในเรื่องการปรับปรุงการสอนภาษาไทย” ในประเด็นการสอนเด็กในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ และ ๒ ดังนี้

สำหรับการสอนภาษาไทยให้แก่เด็กในชั้นประถมต้นนี้ ต้องแบ่งออกเป็น ๓ พวก

พวกที่หนึ่ง ได้แก่ เด็กที่ในครอบครัวไม่ใช้ภาษาไทย ใช้ภาษาของถิ่นที่ไม่ใช่ภาษาไทย มีเขมร มลายู เป็นต้น และมีเด็กจากชนกลุ่มน้อย เช่น เด็กชาวเขา ซึ่งพูดภาษาผิดไปจากเด็กไทย เด็กพวกนี้ต้องใช้วิธีสอนภาษาไทยอย่างเป็นทางการที่สอง

พวกที่สอง ได้แก่ เด็กที่อยู่ในจังหวัดต่างๆ ได้แก่ ภาคพายัพ ภาคอีสาน และภาคใต้ เด็กในภาคต่างๆ เหล่านี้พูดภาษาถิ่นที่ไม่เหมือนกับที่ใช้ในกรุงเทพฯ หรือในหมู่ข้าราชการคนมีการศึกษาใช้กัน การสอนนักเรียนเริ่มเรียนนี้ ควรจะศึกษาพิจารณาว่าเด็กออกเสียงใดเพี้ยนไปจากสำเนียงกรุงเทพฯ บ้าง และสอนให้ออกเสียงที่ผิดเพี้ยนให้ใกล้เคียงเข้ามา ก่อน ศัพท์ที่ใช้ในครอบครัวก็ไม่ตรงกับศัพท์ที่ใช้ในหนังสือเรียน จึงไม่ควรให้นักเรียนตั้งต้นเรียนตัวอักษรที่ไม่มีความหมายแก่นักเรียน ถ้าครูเข้าใจปัญหาเบื้องต้นดังกล่าว การสอนให้อ่านหนังสือไทยออกก็จะง่ายขึ้นมาก แต่เท่าที่สังเกตจากที่ได้เดินทางไปจังหวัดต่างๆ เห็นว่าการสอนภาษาไทยดำเนินไปด้วยวิธีบังคับ

พวกที่สาม นักเรียนในภาคกลางที่ใช้ภาษาไทยใกล้เคียงกับคนในกรุงเทพฯ ค่อนข้างได้เปรียบพวกอื่น แต่มีข้อว่าการสอนพวกนี้จะง่าย ได้กล่าวแล้วว่าพัฒนาการทางภาษาของเด็กอาศัยพัฒนาการประเภทอื่น เช่น มีผู้ปกครองที่เคยเล่าเรียน ผู้ปกครองเช่นนี้จะใช้ถ้อยคำมากกว่าพวกที่ไม่ได้เล่าเรียน เด็กที่มาเข้าโรงเรียน ถึงแม้จะมีอายุเท่ากัน แต่มีจำนวนศัพท์สำหรับใช้ไม่เหมือนกัน ถ้าหากครอบครัวหนึ่งมีหนังสืออ่าน อีกครอบครัวหนึ่งไม่มี นักเรียนก็จะมีควมคุ้นเคยกับหนังสือไม่เท่ากัน ความแตกต่างทั้งหลายนี้ ทำให้ครูที่สอนนักเรียนทั้งห้องด้วยวิธีเดียวกัน จำเป็นต้องทำให้นักเรียนบางคนยับยั้งการพัฒนาของตน บางคนก็ถูกเร่งรัดให้ตามทันคนอื่น เมื่อเป็นเช่นนี้ ผลที่เกิดคือ ความลุ่ม ๆ ดอน ๆ ในการพัฒนาการของนักเรียนทั่วไป เพราะไม่ได้พัฒนาไปตามธรรมชาติ (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๗๗-๗๙)

นอกจากนั้นท่านยังเสนอแนวคิดว่า “การสอนต้องสอดคล้องกับพัฒนาการของนักเรียน ถ้าหากทำได้เป็นรายตัวก็อยู่ในชั้นเลิศ อย่างน้อยควรสอดคล้องกับกลุ่มเล็ก ๆ ที่จัดไว้ตามพัฒนาการให้ใกล้เคียงกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม” (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๘๙)

จากข้อความที่ยกมาแสดงให้เห็นว่า หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ มีแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนโดยการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั่นเอง แม้จะอยู่ในระดับเดียวกันแต่เมื่อมีปัจจัยแวดล้อมแตกต่างกัน การจัดการเรียนการสอนก็ต้องพิจารณาตามกลุ่มของผู้เรียน

๒.๑.๒ แนวคิดด้านการจัดการสอนโดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในการสอนภาษาไทย ประเด็นที่จะต้องพิจารณาอีกประเด็นหนึ่งที่ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณกล่าวถึงก็คือ การสอนภาษาของตนเอง เห็นว่าปัญหาที่มักจะประสบก็คือ ผู้เรียนโดยมากเข้าใจว่า ตัวเขารู้ภาษาของเขาดีแล้ว เพราะเขาใช้ภาษาอยู่ทุกวินาทีที่เขาตื่นอยู่ ฝ่ายครูสอนภาษาที่เคี่ยวเข็ญ จะให้ผู้เรียนใช้ภาษาให้ถูกต้องตามพรตนะของครู ในกรณีนี้หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณเสนอให้ “สอนการใช้ภาษาตามที่ควรจะใช้ตามบุคคลและโอกาส” (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ,

หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๒๐) โดยครูผู้สอนเน้นให้ผู้เรียนเห็นถึงคุณค่าของการกระทำดังกล่าว และเห็นโทษของการกระทำที่ผิดโอกาส ผิดบุคคลที่เขาสื่อสารด้วย ครูควรแนะนำให้ผู้เรียนเข้าใจว่า “ถ้าจะพูดกับคนชราควรพูดอย่างไร พูดกับคนกำลังโกรธควรพูดอย่างไร พูดกับหญิงที่อยากให้เรารักตอบควรพูดอย่างไร การใช้ภาษาสื่อสารติดต่อเป็นศิลปะสูงยิ่ง และผู้ที่รู้จักใช้ศิลปะนี้เป็นผู้ที่มีความสำเร็จสูงในชีวิต” (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๒๐)

นอกจากนั้นหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณยังเสนอแนวคิดเพิ่มเติมในเรื่องการสอนไว้ว่า “ทุกระดับในการสอนควรให้เป็นประโยชน์โดยตรงแก่การใช้ภาษาในสังคม และให้มีการสร้างสรรค์ตามศักยภาพของนักเรียน หมายถึงสอนให้สร้างสรรค์เพื่อความมั่งคั่งตามบุคลิกภาพด้วย และสอนสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ปากท้องด้วย” (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๘๙)

จะเห็นได้ว่าแนวคิดในการจัดการสอนภาษาไทยของหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ นั้น จะต้องมามีประโยชน์แก่ผู้เรียนทั้งด้านการศึกษา การสื่อสาร และการดำเนินชีวิตอีกด้วย

๒.๒ แนวคิดด้านวิธีการสอน

วิธีการสอนก็ถือเป็นเรื่องสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้สอนจะต้องพิจารณาและคิดหาวิธีการสอนมาใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละกลุ่ม ดังที่หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณกล่าวไว้ว่า

กลวิธีการสอนที่เห็นค่อนข้างคลาดเคลื่อนสำหรับทุกวิชาก็คือ ครูเข้าห้องเรียนแล้ว “บอก” นักเรียน โดยครูคิดว่าเป็นการให้ความรู้ ถ้ามีหนังสือสำหรับวิชานั้น ที่โรงเรียนหรือกระทรวงกำหนดให้ใช้ ครูก็อ่านร่วมกับนักเรียนในห้องเรียน แต่การ “บอก” ไม่ใช่การสอน และการอ่านร่วมกันที่ทำมาในเวลานี้ ก็มีใช้การสอนอ่าน การสอนคือการแนะนำทางให้เรียน ดังได้กล่าวมาแล้ว และมีกลศิลปะต่างๆ มากมาย ซึ่งต้องเลือกให้เหมาะสม สมควรภาพ และพื้นฐานของนักเรียน

(บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๓)

ในการสอนผู้สอนจึงต้องหาวิธีการมาสอนให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด แนวคิดด้านวิธีการสอนนี้จะได้นำเสนอวิธีสอนทักษะต่างๆ ได้แก่ ทักษะการพูด

การอ่าน และการเขียนที่หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณได้เสนอความคิดเห็นไว้ มานำเสนอเป็นตัวอย่างดังนี้

๒.๒.๑ การสอนทักษะการพูด

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณกล่าวว่า “การสอนพูดเป็นงานยาก ยิ่งอีกอันหนึ่ง จะสอนให้ได้ดีก็โดยให้ฟังการพูดดี ๆ มาก ๆ แล้วช่วยกันวิเคราะห์ว่าดีอย่างไร เพราะเหตุใด” (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๒๒) นอกจากนี้ “ควรสอนจากที่นักเรียนต้องต้องใช้จริง ๆ เช่น การอภิปรายเรื่องที่เขาเรียน” และ “นักเรียนควรได้รายงานด้วยวาจา สำหรับวิชาเรียน ไม่เฉพาะวิชาภาษาไทย อาจารย์ทุกคนต้องมีส่วนในการฝึกนักเรียน” (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๒๒)

ทักษะการพูดเป็นทักษะสำคัญที่ผู้เรียนควรรับประสบการณ์จากการได้เห็นหรือได้ฟังตัวอย่างการพูดที่ดี นอกจากนี้ยังต้องได้รับการฝึกฝน เช่น การพูดรายงานหน้าชั้นเรียน การอภิปราย จากรายวิชาที่จัดการเรียนการสอนด้วยภาษาไทย

๒.๒.๒ การสอนทักษะการอ่าน

ในระดับประถม การสอนให้เด็ก “อ่านหนังสือออก” นั้น ยังไม่เพียงพอ ครูต้องสอนให้เด็ก “อ่านเป็น” และเมื่อเรียนในระดับที่สูงขึ้น ยังต้องให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียน “อ่านเพื่อหาความรู้” จากหนังสือ เนื่องจากในการเรียนวิชาการหลายอย่าง ล้วนแต่ต้องอาศัยหนังสือ ถ้าครูสอนวิชาใดวิชาหนึ่งในหลักสูตร ครูก็ไปยืนอ่านให้นักเรียนฟัง นักเรียนไม่มีโอกาสเรียน “อ่านเพื่อหาความรู้” นอกจากนี้ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณยังเสนอว่า

การหาความรู้ในสมัยนี้มีทางที่จะหาได้มากทาง แต่ทางที่สำคัญที่สุดก็คือการอ่านหนังสือ โอกาสที่จะประสบสิ่งที่เป็นจริงมีน้อย จึงต้องอาศัยการอ่านหนังสือ ฟังวิทยุ ฟังผู้มีความรู้ นำความรู้มาให้ในเวลาที่มีการอภิปรายหรือประชุมต่าง ๆ แต่การฟังคนพูด เขาพูดจบแล้วจะให้พูดซ้ำก็ไม่สะดวก แต่ถ้าเราเป็นนักอ่านหนังสือ และมีหนังสือดีที่เราอ่านมาก ๆ เราก็ได้ความรู้มาก เราอ่านหนังสือเองโดยไม่ต้องให้ครูยืมอธิบายให้เราฟังให้ความรู้ไว้เป็นพื้นฐาน แล้วเราอาศัยครูอธิบายเฉพาะข้อที่เราสงสัยหรือไปไม่ถึงเข้าใจไม่ต้องแท้ ถ้ามีการสอนอย่างนี้ในโรงเรียน นักเรียนของเราจะเป็นนักเรียนที่มีความรู้

(บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๑๐)

สำหรับทักษะการอ่านเป็นทักษะสำคัญในการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาเพราะจะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง

๒.๒.๓ การสอนทักษะการเขียน

การเขียนเป็นทักษะที่ผู้เรียนจะต้องอาศัยความคิดเป็นส่วนสำคัญ หากผู้เรียนไม่มีความคิดก็ไม่สามารที่จะเขียนอะไรได้ ครูจึงต้องมีกลวิธีการสอนโดยกระตุ้นให้ผู้เรียน “ก่อนจะเขียนเรื่องใดต้องให้เกิดความคิดก่อน การจะให้เกิดความคิดได้ก็ต้องให้นักเรียน ‘คุย’ หรือพูดภาษาวิชาการว่า ‘อภิปราย’” (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๘๐) และเมื่อเกิดความคิดแล้ว ก็ให้ผู้เรียนได้เรียงลำดับความคิด โดยมีครูเป็นผู้แนะนำ

นอกจากการเขียนจะต้องอาศัยความคิดที่ได้จากการอภิปรายในกลุ่มแล้ว ข้อมูลที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่นำมาใช้ในการเขียนก็คือ ข้อมูลจากการอ่าน ดังนั้นในการสอนให้เขียนเรื่องใด ครูก็ควรต้องมีอุปกรณ์การสอนซึ่งก็คือ ตัวอย่างงานเขียนต่าง ๆ มาให้ผู้เรียนได้อ่านเป็นการสร้างประสบการณ์ก่อนที่จะเขียน

การสร้างแรงจูงใจที่สำคัญในการสอนการเขียนก็คือ การสอนให้เขียนในสิ่งที่เป็ประโยชน์กับผู้เรียน กล่าวคือ ต้องสอนให้เขียนในสิ่งที่จะนำไปใช้สื่อสารในชีวิตประจำวันได้ และ “ก่อนที่จะให้สมมุติตัวนักเรียนเป็นผู้ใด อยู่ในสถานการณ์อย่างไร ต้องให้นักเรียนเขียนจากสภาพจริงให้ได้เสียก่อน” (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๒๒) และที่สำคัญคือ “อย่าให้เขียนหรือพูดเรื่องที่ไม่มีความคิดจะพูดหรือเขียน” (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๒๒)

จากตัวอย่างวิธีการสอนทักษะการพูด การอ่าน และการเขียนที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น แสดงให้เห็นว่าวิธีการสอนจะต้องให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจได้นำไปใช้จริง จึงจะทำให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์จากการเรียนการสอน

๓. แนวคิดด้านสื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอน

ในการสอนภาษาไทยนอกจากองค์ประกอบสำคัญของการสอนที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีองค์ประกอบสำคัญของการสอนอีกประการหนึ่งที่หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณได้กล่าวถึงก็คือ สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอน ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า “ไม่มีครูที่คนในโลกที่สามารถสอนนักเรียนให้ได้ผล โดยไม่มีวัสดุอุปกรณ์ในการสอน และในการสอนภาษาอุปกรณ์ที่สำคัญที่สุดคือหนังสือ” (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ,

หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๙) เพราะโอกาสที่จะประสบสิ่งที่เป็นจริงมีน้อย จึงต้องอาศัยการอ่านหนังสือ เพื่อเป็นการสร้างประสบการณ์ให้กับผู้เรียน

นอกจากหนังสือที่เป็นอุปกรณ์การสอนสำหรับผู้เรียนแล้ว หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณยังกล่าวถึงอุปกรณ์ช่วยครูว่า

ในการสอนภาษาไทยต้องการหนังสืออีกชนิดหนึ่ง คือหนังสือที่จะช่วยครูให้มีความรู้แตกฉานกว่าศิษย์ หนังสือที่จะช่วยให้ครูกินหาทางสอน คิดอุปมาต่าง ๆ ที่จะดำเนินการสอนให้น่าสนใจ เข้าใจให้นักเรียนเป็นคนช่างคิดช่างค้น แบบฝึกหัดให้นักเรียนฝึกการใช้ภาษา แบบเรียนที่จะแนะนำให้นักเรียนสังเกตภาษาของตนเอง

(บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง, ๒๕๒๓, น.๑๐)

อุปกรณ์การสอนที่เป็นหนังสือคู่มือของผู้สอนและหนังสืออ่านประกอบของผู้เรียนดังที่ได้กล่าวถึงแล้วนั้น หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณยังได้เสนอแนะว่ายังมีอุปกรณ์ประกอบการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์กว้างขวางขึ้น ได้แก่ สมุดภาพประกอบต่าง ๆ ภาพยนตร์ ภาพนิ่งที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องที่อ่านในหนังสือเรียน โดยเฉพาะนักเรียนที่ยากจนที่ไม่สามารถไปดูได้เห็นได้เอง ครูผู้สอนจึงต้องมีการจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้ให้พร้อมเพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จากแนวคิดด้านสื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนที่ได้มานำเสนอแล้วนั้น ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นแล้ว เช่น สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอน ทั้งหนังสือคู่มือของครูและหนังสืออ่านประกอบของนักเรียน นักศึกษา ก็ได้มีการจัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้สอนได้ใช้ประกอบการสอน นอกจากนั้นยังมีการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาช่วยเสริมในด้านนี้ เราอาจไม่จำเป็นต้องดูเพียงภาพนิ่ง เพราะมีการสร้างภาพเคลื่อนไหว หรือสร้างสื่ออื่น ๆ ที่ดึงดูดความสนใจจากผู้เรียนได้มากขึ้น และการใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนต่าง ๆ ก็ทำได้ง่ายขึ้น อุปกรณ์ประกอบการสอนบางอย่าง ผู้สอนก็สามารถสร้างขึ้นมาใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ

จะเห็นได้ว่าแนวคิดด้านการสอนภาษาไทยของหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณที่นำเสนอไปนั้นเป็นแนวคิดที่มีประโยชน์ต่อการสอนภาษาไทยเป็นอย่างมาก แม้จะผ่านช่วงเวลามานาน แต่แนวคิดและข้อเสนอแนะต่างๆ ยังคงเป็นประโยชน์

แก่ครูผู้สอนภาษาไทยสำหรับนำมาใช้ในการจัดการสอน การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ นอกจากนั้นแนวคิดนี้ยังทำให้ผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาของชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสอนภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาประจำชาติและเป็นสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติ อีกทั้งยังใช้เป็นแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยให้เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละวัย ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและมีการเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต

บรรณานุกรม

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์. (๒๕๑๖). รายงานการสัมมนาเรื่อง การสอนวิชาภาษาไทยในระดับอุดมศึกษา. วันที่ ๑๐-๑๒ กุมภาพันธ์ ณ ศูนย์สารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง. (๒๕๒๓). ภาษาไทย-วิชาที่ถูกลืม (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ.
- วิชาการศึกษา (สงขลา), วิทยาลัย. (๒๕๑๕). รายงานสัมมนาเรื่องปัญหาการสอนภาษาไทยในระดับอุดมศึกษา. วันที่ ๒๒-๒๗ พฤษภาคม ๒๕๑๕ ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษาสงขลา.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. (๒๕๕๐). หลักการสอน (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.